

Posudek diplomové práce **Tomáš W. Pavlíček: Zákonodárcem na doživotí! Čestí členové Panské sněmovny Říšské rady mezi politikou a reprezentací (1879- 1918)**

Již samotná volba tématu diplomové práce- panská sněmovna Říšské rady je , aspoň z hlediska dosavadního pohledu " revoluční" nebo aspoň novátorská. Až dosud politická i historizující publicistika i historiografie , pokud se vůbec o panské sněmovně zmiňovaly, tak ji považovaly jen za relikv minulé a anachronismus nehodící se do moderní doby, popřípadě překážku demokratizace, pouhý nástroj ke "kasaci" usnesení poslanecké sněmovny, tedy protidemokratický a protimoderní nástroj. Jako příklad českého distance od panské sněmovny bývá v historizující publicistice "omlouváno" členství významných českých umělců v panské sněmovně tím, že se jejich zasedání nezúčastňovali a různými "veselými historkami", jež se snaží zlehčit členství významných Čechů v "Herrenhausu": na př. jak Dvořák, Myslbek nebo Vrchlický si připadali směšně v sněmovních uniformách, popřípadě kde zapomněli čáku či kordík- bývá pominuto, jak si mnozí z nich této monarchistické pocty považovali- zcela zřejmě je to doloženo u Vrchlického.

Autor se se vůči tomuto pojetí už v *Úvodu (Pohled autora)* a *Předmluvě (Esej o pairech)* vymezuje a sděluje, že hodlá se zabývat členy Panské sněmovny jako specifickou entitou, která měla svou společenskou funkci. Vedle explicitního vyjádření obhajuje její společenskou roli a oprávněnost s literární elegancí příhodným citátem z prvního Pavlova listu Korintským, jehož smysl v daném kontextu vyznívá: Panská sněmovna měla své oprávněné místo v dělbě společenské práce.

Předmětem zkoumání je Panská sněmovna ve velkém časovém rozmezí 1879- 1918 a analyza stručně zabíhá až k roku 1848. Samotné téma zkoumání je členité, zahrnuje problematiku nejen "českou", ale i " rakouskou", ba i "říšskou." Složitá a členitá problematika, proměnná s časem, odpovídá i dosti složitá struktura práce- jak explicitně míní autor "*Nelze vnímat parlamentní instituci jen podle její kodifikace v ústavě.*" Její role i její obraz se s časem a s výměnou generací, měnil. Pomineme- li *Předmluvu, Úvod* a *Závěr*, tak vlastní text tvoří 19 tématických kapitol sružených v 10 celcích opatřených souhrnnými nadpisy. Autor v části téměř všech nadpisů(2 výjimky) použil zajímavý literární a významový prostředek- v částech nadpisu v závorkách se opakuje slovo pohled(pohled zákona- pohled starých elit- pohled- pohled horní komory- - zemské a národní pohledy-- pohled občanských pairů atd.

• První část nadepsaná *O první komoře parlamentu (Pohled zákona)* podává historii vzniku panské sněmovny, ovšem v kontextu převratného ústavního a politického vývoje v Rakousku od

r. 1848 až ke stabilizaci, kterou přinesla prosincová ústava a ustavení dualismu v roce 1867. Tuto část věnovanou vzniku rakouského, tedy předlitavského "bikameralismu" uzavírá srovnání s uherským "bikameralismem" tak jak jej představovaly "tabule magnátů" a "tabule stavů" - jsou zmíněny i další případy evropského "bikameralismu."

Druhá část *Politika v Horní komoře parlamentu (pohled starých elit)* a třetí část *O předlitavské panské sněmovně (pohled horní komory do zrcadla)* podávají ve svém souhrnu bohatě strukturovaný rozbor kritérií, motivací, představ a mentalit, které určovaly složení Panské sněmovny: hlavy rodu a držitelé fideikomisu, biskupové a představitelé církví, reprezentační umělci, prezidenti obchodních a živnostenských komor, význační průmyslníci, profesori, vědci státní úředníci. Autor zachycuje jak dynamiku vývoje kritérií (kritéria Schmerlingovy vlády z dubna 1861 a kritéria Windischgrätzovy vlády z dubna 1894), tak i motivace (císaře a vlády) k jmenování členů panské sněmovny. Zvláštní podkapitolu pak věnuje vskutku zvláštní roli, kterou hráli jako členové panské sněmovny členové "nejvyššího rodu", tedy arcivévodové.

K pestrému přesvědčivému obrazu, který autor o struktuře panské sněmovny podává, bych měl jedinou poznámku a deziderát: v celém textu není zmínka o nějakém židovském zastoupení v Panské sněmovně. Pokud se mohu spoléhat na svou paměť a na prolistování několika velkých jmenných rejstříků, (mohu se snadno mýlit), tak teprve v květnu 1917 byli Moritz Benedikt, Louis Rotschild a Philipp Gomperz, snad jako první nepokřtění Židi, jmenováni členy první sněmovny. (Docela by mně zajímalo, jak vypadalo zdůvodnění ve "vortragu" Clam-Martinice z 18. května 1917, které autor uvádí (str. 127) mezi prameny). Dosavadní, snad úplná, židovská absence v Panské sněmovně zaráží, zejména, když autor uvádí (str. 36), že Anselma Salomona Rotschilda navrhoval do Panské sněmovny už Schmerling a že nobilitace a řády nebyly Židům nepřístupné. Nevím zdali je možné židovskou absenci nějak vysvětlit, aspoň zmíněna by, myslím, být měla. Ať už je vysvětlení jakékoliv, k obrazu výběru kritérií podle kterého se do Panské sněmovny vybíralo, to patří.

V kapitole *Kdo z Čech se stal páirem? (zemské a národní pohledy)* autor provádí, jak to sám nazývá, "společenskou stratifikaci" českých (tedy pocházejících z Čech) členů panské sněmovny. Jak ukazuje, tak Čechy byly nejvíce zastoupenou zemí v panské sněmovně, což byl především jednoduchý důsledek zřetelné společenské skutečnosti - velkého počtu velkých aristokratických domén - fideikomisů v této koruně zemi.

Složitější je typologie těch párů z Čech, kteří byli jmenováni na doživot. O jejich jmenování rozhodovali císař a vláda a brali v úvahu takové kategorie jako individuální zásluhy a schopnosti, společenská prestiž, reprezentativnost, vzdělání, pověst. Při výběru doživotních členů Panské sněmovny byla věnována pozornost vyrovnanému zastoupení národností i profesí. Autor

formuluje tezi, že na základě určitých nároků vybraní doživotní členové panské sněmovny zaujímali určitou sociální pozici, která pramenila z jejich postavení, vzdělání, kariery, profese, čímž, jak autor vysloveně formuluje, se "ze zákonodárce na doživotí stával reprezentant národa." Pojetí členství v Panské sněmovně autor předvádí na "pozitivních" příkladech Josefa Hlávky a V. Tomka a "negativním" případu F. Palackého (který členství v Panské sněmovně odmítl).

Kapitola *Politizace panské sněmovny (jiný úhel pohledu?)*

po stručné prehistorii problematiky pokusů či návrhů na opravu volebního systému reformy od počátku devadesátých let, přechází

k samotné volební reformě 1905- 1907. Autor se docela zajímavě sí k průniku do problematiky zvolil dopis J. M. Baernreitera v němž se politik z tábora ústavověrného velkostatku snaží ministerskému předsedovi M.W. Beckovi, jenž stál před těžkým úkolem završení volební reformy, nabídnout své zkušenosti, včetně zkušenosti z účasti v Thunově kabinetu do září 1898. Dále se zabývá vznikem Beckova, jak jej charakterizuje "národně integračního kabinetu", přípravou volební reformy a diferencovaným postojem českého "tábora" k ní. In extenso uvedený dopis V. Škardy B.Pacákovi z 11. prosince 1912 o navrhování pairů do Panské sněmovny umožňuje výborný vhled do uvažování české politické elity. Z posledních tří kapitol považují obsahem i metodou za zvláště zajímavou *Strategie a politická komunikace (Pohled jazyka) 16. Sonda do politické komunikace knížete Františka Thuna*. Dopis českého místopředsedy ministerskému předsedovi Stürgkhovi rozvažující o to, kdo by v Panské sněmovně měl nahradit zemřelého českého paira Václava Škardu je, díky intelektuální a stylistické výši pisatele, vskutku instruktivní pro demonstrování strategie politické komunikace a autor tuto možnost příhodně využívá.

Práci doplňují *Prosografický soupis doživotních členů Panské sněmovny Říšské rady z Čech jmenovaných v letech 1879- 1912 a Biogramy Čechů - členů Panské sněmovny (jmenovaných v letech 1879- 1912, chronologicky)*. Oba materiály se, pokud běží o kvalitu zpracování, podstatně a nápadně liší. "Biogramy" jsou zpracovány vzorně. Hesla mají jednotnou strukturu, je přísně dodržovaná u jednotlivých jmen: narození-studium- profese- kariéra- tituly- ocenění- počiny- politika- pairem- klub- aktivita- úmrtí. Výsledek je přehledný a dokonale srovnatelný.

Naproti tomu uspořádání a náplň hesel "Prosografického soupisu" jsou nejednotné až zmatené. U některých hesel je v závěru je německy uváděná politická příslušnost v Panské sněmovně- téměř výhradně. Gruppe der Rechten- jen jednou Verfassungspartei, jednou Parteiloss, ani jednou Mittelpartei. U většiny jmen však politická příslušnost vůbec udaná není. Nejednotnost je i u ostatních údajů. U některých jmen je uváděno místo narození u jiných nikoliv, u několika

šlechticů je uváděna vojenská hodnost (major, plukovník) u jiných nikoliv- přitom je nejasné, proč třeba Richarda Clama- Martinice je vyjímčně zmíněna zcela bezvýznamná okolnost, že , tak jako mnoho jiných aristokratů, se stal záložním důstojníkem. Úplně nesrozumitelné jsou údaje u L. Auersperga" dragoun" a u Ledebur- Wichelna "velkostatkář Němec, politik Čech" !?; věcně nesprávný je údaj, že Horbaczewski byl profesor německé uni v Praze, byl profesorem(a rektorem) lékařské fakulty na české univerzitě (přišel z vídeňské univerzity).

Nedostatky " Prosografického soupisu" jsou zcela ojedinělé a nic nemění na mém přesvědčení, že recenzovaná práce je kvalitní. Autor se opírá o širokou a kvalitní základnu pramenů a literatury a používá přitom i moderní metodologické postupy např. z teorie komunikace. Obraz, který vykresluje je přesvědčivý a lze přisvědčit tezi obsažené v závěrečném souvětí recenzované práce: podařilo se představit členy Panské sněmovny jako samostatnou, specifickou společenskou elitu, která měla integrovat "Rakouské císařství, předlitavský stát, národy i jednotlivé sociální vrstvy."

Konstatuji, že recenzovaná práce splňuje všechny požadavky kladené na diplomovou práci.

docent PhDr. Jan Galandauer DrSc.

